

COMPARATIVE STUDY OF ADJECTIVE DEGREES IN ENGLISH AND UZBEKISTAN

Dilobar Azimova

Teacher, Department of World Languages, Kokand University

Mamurova Vasila

Student of Kokand University

Annotation. This article provides a comparative analysis of the degree category, which is the most important morphological and semantic feature of the adjective category in English and Uzbek. The study covers the means of expression of adjective degrees, the correlation of morphological and analytical methods, and the specificity of intensity levels in both languages. The degree of correspondence of synthetic (affixal) and analytical (more/most) models in English with morphological (-roq) and lexical (eng, juda) means in Uzbek is studied. Also, the English equivalents of reduplication (qip-qizil) and reduction forms in adjectives, which are characteristic of the Uzbek language, are analyzed. The results of the study serve for typological linguistics and translation theory.

Keywords: quality level, comparative analysis, morphological method, analytical method, intensity, gradonymy, English language, Uzbek language, typology.

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA SIFAT DARAJALARINING QIYOSIY TADQIQI

Dilobar Azimova

Qo‘qon universiteti Jahon tillari kafedراسи o‘qituvchisi

Mamurova Vasila

Qo‘qon universiteti talabasi

Annotatsiya Ushbu maqolada ingliz va o‘zbek tillaridagi sifat turkumining eng muhim morfologik-semantik xususiyati bo‘lgan daraja kategoriyasi qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda har ikki tilda sifat darajalarining ifodalanish vositalari, morfologik va analitik usullarning o‘zaro nisbati hamda intensivlik darajalarining o‘ziga xosligi yoritilgan. Ingliz tilidagi sintetik (affiksial) va analitik (more/most) modellarning o‘zbek tilidagi morfologik (-roq) va leksik (eng, juda) vositalar bilan muvofiqlik darajasi o‘rganiladi. Shuningdek, o‘zbek tiliga xos bo‘lgan reduplikatsiya (qip-qizil) va sifatlardagi kamaytirish shakllarining ingliz tilidagi ekvivalentlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari tipologik tilshunoslik va tarjima nazariyasi uchun xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: sifat darajasi, qiyosiy tahlil, morfologik usul, analitik usul, intensivlik, gradonimiya, ingliz tili, o‘zbek tili, tipologiya.

Sifat turkumi har qanday tilda predmet yoki hodisalarning belgi-xususiyatini, rang-tusini, shakli va hajmini ifodalovchi asosiy leksik-grammatik guruhlardan biri hisoblanadi. Ingliz va o‘zbek tillari turli til oilalariga (hind-yevropa va turkiy tillar) mansub bo‘lishiga qaramay, ularda sifat darajasi kategoriyasi muloqotda subyektning ob‘ektga bo‘lgan munosabatini va belgi miqdorini ko‘rsatishda markaziy o‘rin tutadi. Sifat darajalarining qiyosiy tadqiqi nafaqat sof lingvistik qiziqish uyg‘otadi, balki ikki til o‘rtasidagi konseptual tafovutlarni tushunishga ham yordam beradi. Har ikkala tilda belgi darajalari an’anaviy ravishda uchta: oddiy (positive), qiyosiy (comparative) va orttirma (superlative) darajalar sifatida tasniflanadi, biroq bu darajalarni shakllantirishda tillarning grammatik qurilishidan kelib chiquvchi sezilarli farqlar mavjuddir.

Ingliz tilida sifat darajalarini hosil qilish tizimi asosan sifatning bo‘g‘in tuzilishiga tayanadi. Bir bo‘g‘inli va ba’zi ikki bo‘g‘inli sifatlar sintetik usulda, ya’ni *-er* va *-est* suffikslari yordamida o‘zgaradi. Masalan, *small – smaller – the smallest* zanjiri o‘zbek tilidagi *kichik – kichikroq – eng kichik* shakliga to‘g‘ridan-to‘g‘ri muvofiq keladi. Biroq, ingliz tili ko‘p bo‘g‘inli sifatlarda analitik usulga o‘tadi, ya’ni daraja yasash uchun *more*

va *most* soʻzlaridan foydalaniladi (*more beautiful, the most beautiful*). Oʻzbek tilida esa tizim biroz boshqacha va barqarorroqdir. Oʻzbek tilshunosligida sifat darajalari asosan morfologik usulda (-roq) va leksik-sintaktik usulda (eng, juda, nihoyatda) ifodalanadi. Oʻzbek tilidagi *-roq* affiksi ingliz tilidagi *-er* va *more* vositalarining har ikkisini ham qoplashga qodir. Bu oʻrinda ingliz tilidagi analitiklik va oʻzbek tilidagi agglutinatv xususiyat oʻrtasidagi ziddiyat koʻzga tashlanadi.

Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, oʻzbek tilida sifat darajalari tizimi faqat uchta daraja bilan cheklanib qolmaydi. Oʻzbek tilshunosligida sifatlarning kuchaytirish va kamaytirish shakllari alohida tadqiq etiladi. Masalan, intensivlikni ifodalashda oʻzbek tilida prefiksial xarakterga ega boʻlgan reduplikatsiya (takrorlash) usuli nihoyatda faoldir. *Qip-qizil, qop-qora, yam-yashil* kabi soʻzlar ingliz tilida morfologik jihatdan bunday qolipga ega emas. Ingliz tili bunday holatlarda leksik kuchaytirgichlarga murojaat qiladi: *bright red, pitch black, vivid green*. Bu holat oʻzbek tilining tasviriy imkoniyatlari rang va belgi intensivligini ifodalashda naqadar boy ekanligini koʻrsatadi. Shu bilan birga, oʻzbek tilidagi *-imtir, -ish, -simon* kabi affikslar orqali hosil qilinadigan belgi sustligi (kamlik darajasi) ingliz tilida asosan *-ish* suffiksi (*yellowish*) yoki *slightly, a bit* kabi ravishlar yordamida beriladi.

Gradonimiya masalasi, yaʼni belgining oʻsib borish tartibi har ikki tilda semantik qatorlarni hosil qiladi. Masalan, "sovuq" tushunchasini olaylik: oʻzbek tilida *iliq – iliqqina – sovuq – muzdek – juda muz* qatori mavjud boʻlsa, ingliz tilida *warm – cool – cold – freezing – icy* kabi leksik birliklar darajalanishni hosil qiladi. Bu yerda farq shundaki, oʻzbek tilida koʻp hollarda bitta oʻzakka turli affikslarni qoʻshish orqali daraja oʻzgarishi mumkin, ingliz tilida esa darajalanish koʻpincha leksik differensiyalashgan soʻzlar hisobiga amalga oshadi. Rang bildiruvchi sifatlar qiyoslanganda ham shunday holat kuzatiladi; oʻzbek tili rang intensivligini morfologik takrorlar bilan (oppoq)

ifodalasa, ingliz tili "snow-white" kabi kompozitlar (qo'shma so'zlar) yoki "pure white" kabi analitik birikmalardan foydalanadi.

Sifat darajalari tizimida artikllarning o'rni ham ingliz tilining o'ziga xosligini belgilaydi. Orttirma darajadagi sifatlar har doim *the* aniq artikli bilan qo'llanilishi shart bo'lsa, o'zbek tilida bu vazifani "eng" ko'makchisi va gapdagi tartib bajaradi. O'zbek tilida "eng" so'zi daraja yasashning eng yuqori nuqtasi hisoblanib, u sifatning barcha turlariga (bo'g'in sonidan qat'i nazar) birdek qo'llaniladi. Ingliz tilida esa *the most* va *-est* o'rtasidagi tanlov qat'iy fonetik-morfologik qoidalarga bo'ysunadi. Bu esa o'zbekzabon o'quvchilar uchun ingliz tilini o'rganishda asosiy qiyinchiliklardan birini tug'diradi, chunki o'zbek tilidagi bir xillik (uniformity) ingliz tilidagi ikkilik (duality) bilan to'qnash keladi.

Sifatlarning semantik guruhlari (hajm, shakl, rang, xususiyat) har ikki tilda ham deyarli bir xil kategoriyalarni qamrab oladi. Biroq, qiyosiy darajadagi bog'lovchilarning ishlatilishi farq qiladi. Ingliz tilidagi *than* bog'lovchisi o'zbek tilidagi chiqish kelishigi (-dan) affiksiga funksional jihatdan mos keladi. Masalan: *He is taller than me – U mendan balandroq*. Bu yerda o'zbek tilidagi *-roq* affiksi ba'zan tushib qolishi ham mumkin (*U mendan baland*), lekin ingliz tilida daraja ko'rsatkichi (*-er*) tushib qolishi gapning grammatik xatosi hisoblanadi. Bu o'zbek tilida kontekst va kelishik tizimi daraja ma'nosini yuklashda yetakchi rol o'ynashini, ingliz tilida esa morfologik markirovka birlamchi ekanini isbotlaydi.

Xulosa qilib aytganda, ingliz va o'zbek tillarida sifat darajalari kategoriyasi umumiy semantik maqsadlarga xizmat qilsa-da, ularni ifodalash usullari tillarning strukturaviy tabiatiga mos ravishda farqlanadi. Ingliz tili analitik va sintetik usullarning sintezidan foydalansa, o'zbek tili ko'proq morfologik va leksik vositalarga tayanadi. Ayniqsa, o'zbek tilidagi rang va belgi intensivligini ifodalovchi reduplikatsiya usuli ingliz tilidagi analitik tavsiflarga qaraganda ixchamroq va emotsionalroqdir. Ushbu

farqlarni chuqur o‘rganish tarjima jarayonida stilistik rang-baranglikni saqlab qolish va tillarni o‘qitish metodikasini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Har ikki tildagi sifat darajalarining tadqiqi tillarning o‘zaro boyishi va lisoniy manzaralarning qiyosiy tahlili uchun boy material beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Axmedov, I. (2024). COMPARATIVE ANALYSIS OF ADJECTIVES IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*. <https://doi.org/10.54613/ku.v13i.1081>
2. Kenjayeva, U., Djumabayeva, J., & Nazarov, M. (2020). THE COMPARATIVE STUDY OF THE ADJECTIVES DENOTING COLOR IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES. *Theoretical & Applied Science*, 82, 479-482. <https://doi.org/10.15863/tas.2020.02.82.78>
3. Rabbimkulovich, Y., Jurakulovich, Y., Tashtanovich, O., Nasimovich, H., & Togamurotovich, R. (2020). Comparative analysis of adjectives in English and Uzbek languages. *Middle European Scientific Bulletin*. <https://doi.org/10.47494/mesb.2020.6.109>
4. Shirin, K., & Ruzikulovna, N. (2023). COMPARATIVE TEACHING METHODS OF "ADJECTIVE DEGREES" IN THE KOREAN LANGUAGE CLASSES WITH UZBEK LANGUAGE. *International Journal Of Literature And Languages*. <https://doi.org/10.37547/ijll/volume03issue03-07>
5. Toraqulova, N. (2025). DEGREES OF COMPARISON OF ADJECTIVES IN ENGLISH AND UZBEK. *SPIRITUAL INTEGRATION OF TURKISH PEOPLES: LANGUAGE, LITERATURE, CULTURE*. <https://doi.org/10.52773/tsuull.conf.2025/jtrz6472>